

# Startnotitie Gezond en Veilig Zuid-Holland

*Zuid-Holland elke dag gezonder door een  
gezonde en veilige leefomgeving*



Versie 6 oktober 2020



## Inhoudsopgave

### *I. Algemeen*

1. Aanleiding	3
2. Focus provinciale inzet	5
3. Schets huidige situatie en ontwikkelingen	7
4. Context landelijk en gemeentelijk gezondheidsbeleid	9

### *II. Doelen en sturingsrol*

5. Specificering van de ambitie	12
6. Sturingsrol en participatie	14

### *III. Aanpak*

7. Werkwijze	18
8. Kennisuitwisseling en leerprocessen	24
9. Monitoring en onderzoek	26

### *IV. Beleidsvoorstellen en vervolg*

10. Voorstellen omgevingsbeleid	27
11. Tijdpad en budget	28

### *Bijlagen*

Gebruikte bronnen

Gezondheid in provinciale coalitieakkoorden

Overzicht provinciale nota's en programma's met relatie naar G&V

## 1. Aanleiding

De opgave Gezond en Veilig staat momenteel bij veel partijen in de belangstelling en is inhoudelijk sterk in ontwikkeling. Ook de provincie levert reeds een inzet op deze opgave en wil deze de komende periode versterken. In deze startnotitie worden de ontwikkelingen geschetst en voorstellen gedaan om invulling te geven aan onze verdere inzet.

### Coalitieakkoord

De coalitie heeft de ambitie om te zorgen voor een gezonde en veilige leefomgeving voor alle inwoners in Zuid-Holland. Veel onderwerpen waar de provincie zich mee bezighoudt, bieden kansen om die leefomgeving gezonder en veiliger te maken: van een goede milieukwaliteit, een natuurlijke (groene) leefomgeving, een bewegingsvriendelijke omgeving, goed toegankelijke mobiliteit, goede woningen tot klimaatadaptatie. Tot nu toe is het thema gezondheid in provinciaal beleid vaak impliciet gebleven. In het coalitieakkoord 2019-2023 is voor het eerst een gezonde leefomgeving als nieuw verbindend thema benoemd. Hoofdstuk 7 is geheel aan het thema gewijd. In dat hoofdstuk staat een programma gezond en veilig aangekondigd, dat tot doel heeft zichtbaar te maken hoe de provincie bijdraagt aan een gezonde leefomgeving. Het gaat er om meer bewust te worden van de mogelijkheden in het beleid en het gebruik van het instrumentarium om de gezondheid van onze inwoners verder te bevorderen. Daarbij gaat het enerzijds om het beschermen van inwoners tegen negatieve omgevingsfactoren – waaronder het klassieke milieubeleid: het zorgen dat milieunormen worden gehaald – en anderzijds het bevorderen van een gezonde leefomgeving die gezond gedrag stimuleert.

*In het coalitieakkoord 2019-2023 staan voor Gezond en Veilig de volgende passages opgenomen:*

- *Gezondheid is een groot goed. De leefomgeving heeft een grote invloed op onze gezondheid, via factoren als luchtkwaliteit, geluidshinder en inrichting van de openbare ruimte.*
- *Het bevorderen van een gezonde en veilige leefomgeving is in de toekomstige Omgevingswet een belangrijk doel. We hebben oog voor de toenemende gezondheidsverschillen tussen bevolkingsgroepen in onze provincie en dragen bij aan vermindering daarvan. Daar voelt de provincie Zuid-Holland zich vanuit haar rollen en taken verantwoordelijk voor.*
- *Bedrijven in Zuid-Holland behoren tot de meest innovatieve ter wereld en zijn belangrijk voor onze werkgelegenheid, maar moeten ook veilig zijn met zo min mogelijk uitstoot van gevaarlijke stoffen. We roepen bedrijven op om hun innovatiekracht in te zetten voor de gezondheid van onze inwoners.*

### Gezondheid in de Omgevingswet

Met de Omgevingswet, waarvan de invoering voor 2022 gepland staat, poogt de wetgever bescherming en garanties te bieden voor een gezond, veilig en prettig leef- en werkklimaat voor burgers en bedrijven. Met de invoering van de Omgevingswet verschuift het primaire doel van het omgevingsbeleid van een goede ruimtelijke ordening naar het nastreven van een gezonde en veilige leefomgeving. Gezondheid wordt nadrukkelijk als maatschappelijk doel van het omgevingsbeleid gepositioneerd. De Omgevingswet roept de overheid op om zorg te dragen voor een veilige en gezonde fysieke leefomgeving.<sup>1</sup>

<sup>1</sup> Artikel 1.3 (maatschappelijke doelen van de wet) Deze wet is, met het oog op duurzame ontwikkeling, de woonbaarheid van het land en de bescherming en verbetering van het leefmilieu, gericht op het in onderlinge samenhang: a. bereiken en in stand houden van een veilige en gezonde fysieke leefomgeving en een goede omgevingskwaliteit, en b. doelmatig beheren, gebruiken en ontwikkelen van de fysieke leefomgeving ter vervulling van maatschappelijke behoeften.

### Positieve gezondheid

Het denken over ziekte en gezondheid is sterk in ontwikkeling. De gezondheidszorg richt zich steeds meer ook op preventie. De leefomgeving en leefstijl worden nadrukkelijker als een onderdeel gezien van maatregelen om de gezondheid en veiligheid te bevorderen. Daarbij staat niet alleen de behandeling van de ziektelast centraal, maar juist ook het voorkomen van ziektes en versterking van de gezondheid. Dit komt ook sterk naar voren in het recente gezondheidsbeleid van het rijk en de gemeenten.

### Aandacht voor gezondheid door coronacrisis

De coronacrisis heeft de aandacht voor gezondheid duidelijk versterkt. Het kan daarmee werken als extra prikkel voor gezondheids-bevorderend beleid en gedrag. Zo is het belang van groen in de buurt, zeker voor kwetsbare groepen, sterk naar voren gekomen. Bij mensen met bepaalde leefstijlziekten, zoals obesitas, slaat deze ziekte harder toe. De huidige richtlijn over de afstand van 1.5 m zal mogelijk verder effect hebben op de ruimtelijke inrichting en vormen van mobiliteit. Door dit soort aspecten zal vanuit een deels nieuw perspectief naar een gezonde en veilige leefomgeving worden gekeken.

### Uitgevoerde verkenning en bespreking met PS

In 2018 is een inventarisatie gezonde leefomgeving opgesteld, die op 4 december 2018 in een sessie met leden van Provinciale Staten is besproken. Vervolgens zijn begin 2019 twee regionale sessies met externe partijen georganiseerd. Dit heeft geresulteerd in de verkenning gezonde leefomgeving Zuid-Holland, die op 5 maart 2019 naar Provinciale Staten is gezonden<sup>2</sup>. De resultaten van de verkenning zijn in deze startnotitie gebruikt als uitgangspunt om de huidige situatie en mogelijkheden verder in beeld te brengen. Aansluitend op het coalitieakkoord en de opname van een startnotitie Gezond en Veilig in de LTA zijn Provinciale Staten op 25 mei 2020 door middel van een lid-GS brief geïnformeerd over de stand van zaken rond de opgave Gezond en Veilig. Op 26 oktober 2020 is een technische sessie met Provinciale Staten over de aanpak bij deze opgave gepland.

### Proces totstandkoming startnotitie

Het verbeteren van gezondheid in Zuid-Holland is een uitdaging voor een groot aantal partijen. De eerdere verkenning en deze notitie zijn tot stand gekomen op basis van een groot aantal gesprekken en bijeenkomsten met interne en externe partijen. Daarbij is gezien de breedte van de opgave zowel met partijen gesproken die zich primair met een gezonde leefomgeving bezighouden als met partijen uit de gezondheidszorg en het sociale domein. Naast overheden, kennisinstellingen en de medische sector is ook gesproken met maatschappelijke partijen die de ambitie hebben om de gezondheidssituatie te versterken.

### Doel startnotitie

Deze startnotitie geeft een uitwerking van de opgave Gezond en Veilig. Mede op basis van de verkenning wordt de uitgangssituatie geschetst en vanuit een algemeen kader wordt de beoogde aanpak aangegeven. Daarbij ligt het accent op een verbindende rol t.a.v. een gezonde leefomgeving en wordt input geleverd om de ambities gezond en veilig integraal op te pakken en waar mogelijk aan te scherpen. Er wordt een eerste overzicht gegeven van mogelijke kansen. Specifieke onderdelen uit H7 van het coalitieakkoord zoals milieu, sport en recreatie en klimaat worden in aparte trajecten uitgewerkt (o.a. Schone Lucht Akkoord en startnotitie Sport en Recreatie). Op het eind van deze startnotitie wordt een voorstel gedaan om de opgave Gezond en Veilig meer integraal in het provinciale omgevingsbeleid op te nemen.

---

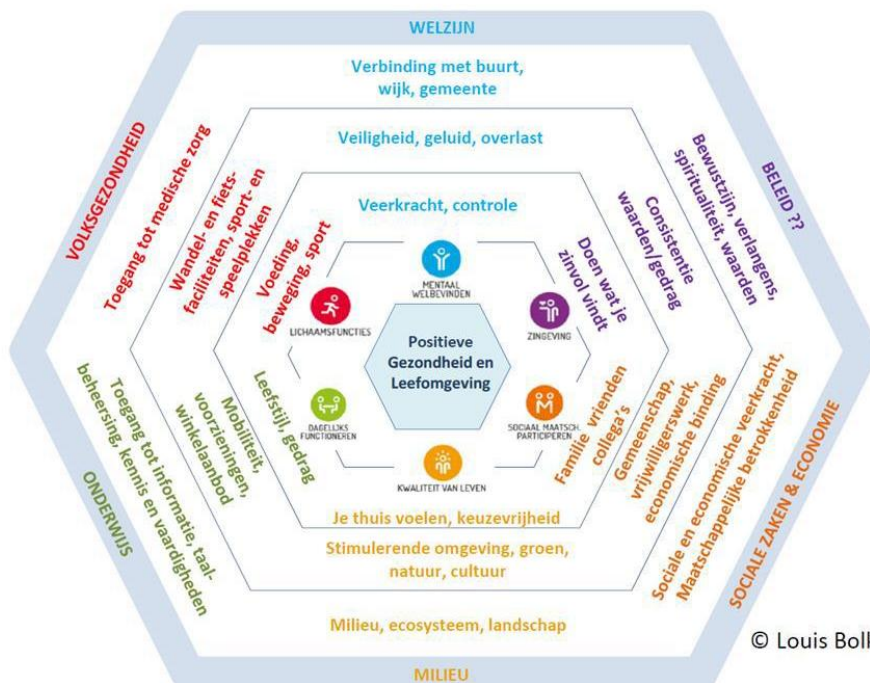
<sup>2</sup> Link naar rapport: [https://www.zuid-holland.nl/publish/pages/23032/verkenning\\_gezonde\\_leefomgevingzuid-hollandbeschermenbevorderenvandegezondeleefomgeving.pdf](https://www.zuid-holland.nl/publish/pages/23032/verkenning_gezonde_leefomgevingzuid-hollandbeschermenbevorderenvandegezondeleefomgeving.pdf) (PZH-2019-681624089)

## 2. Focus provinciale inzet

De benadering van gezondheid heeft zich de laatste jaren verbreed naar het concept 'positieve gezondheid'. Zowel bij het RIVM, als ook het landelijke en gemeentelijke gezondheidsbeleid is dit inmiddels de centrale insteek. Een gezonde leefomgeving is daarbij een leefomgeving die bewoners als prettig ervaren, uitnodigt tot gezond gedrag en waar de positieve invloed op gezondheid zo groot mogelijk is.

### Positieve gezondheid

In het concept positieve gezondheid is gezondheid iets anders dan 'het afwezig zijn van ziekte en gebreken'. De definitie van positieve gezondheid is "het vermogen zich aan te passen en een eigen regie te voeren, in het licht van de fysieke, emotionele en sociale uitdagingen van het leven." (definitie Huber, overgenomen door de WHO). Daarbij gaat het ook om een eigen verantwoordelijkheid van mensen. In aansluiting op de verkenning wordt voor het provinciale beleid dat gericht is op gezondheid gekozen voor deze brede definitie van gezondheid. De diverse aspecten van positieve gezondheid worden in onderstaande figuur aangegeven.



LOUIS BOLK  
INSTITUUT

Gezondheid wordt door een groot aantal factoren bepaald, waarbij de leefomgeving en daarmee samenhangende leefstijl ook een belangrijke rol spelen. De provincie Zuid-Holland is vooral actief op een groot aantal beleidsterreinen die invloed hebben op de fysieke leefomgeving. De taken op het sociale domein liggen primair bij gemeenten. Wij zullen ons bij de opgave Gezond en Veilig vanuit de brede definitie van positieve gezondheid dan ook sterk richten op de fysieke leefomgeving, waarbij de relatie naar het sociale domein wel wordt gelegd.

### Gezonde leefomgeving

Een gezonde leefomgeving is een opgave die meerdere beleidsterreinen raakt. Vanuit de klassieke opvatting van gezondheid (afwezigheid van ziekte) raakt de gezonde leefomgeving primair aan het beschermen tegen milieubelasting. Bij de bredere definitie van gezondheid is er meer nodig om Zuid-Hollanders te ondersteunen om gezond te zijn. Belangrijke andere elementen voor een gezonde leefomgeving

zijn een meer natuurlijke, groene en klimaatbestendige omgeving, die uitnodigt tot bewegen (wandelen, fietsen, spelen), elkaar ontmoeten, ontspannen en een goede toegang tot voorzieningen.

Voor de definitie van een gezonde leefomgeving wordt aangesloten op de formulering van het RIVM. In deze definitie is veiligheid een element van een gezonde leefomgeving.

Wat is een gezonde leefomgeving?

- Schoon, heel en veilig;
- nodigt uit tot bewegen, spelen en sporten;
- stimuleert fietsen, wandelen en gebruik van openbaar vervoer
- zorgt voor een goede bereikbaarheid; zorgt dat mensen elkaar kunnen ontmoeten;
- houdt rekening met de behoeften van (toekomstige) bewoners en specifieke bevolkingsgroepen (kinderen, ouderen, chronisch zieken, gehandicapten en lagere inkomensgroepen);
- heeft een goede milieukwaliteit (geluid, lucht, bodem en externe veiligheid);
- heeft voldoende groen, natuur en water en aandacht voor klimaatadaptatie;
- heeft duurzame woningen met een gezond binnenklimaat;
- heeft een aantrekkelijke en gevarieerde openbare ruimte; heeft een gevarieerd aanbod aan voorzieningen, zoals scholen, winkels, cultuur, bedrijven, openbaar vervoersvoorzieningen en sport.

(Definitie RIVM)

### Relatie fysieke leefomgeving en gezondheidszorg

Momenteel zijn er twee ontwikkelingen te zien. Vanuit de gezondheidszorg wordt steeds meer aandacht gegeven aan preventie en gezondheidsbevordering door ook sterk naar leefstijl en leefomgeving te kijken. Vanuit het beleid voor de fysieke leefomgeving wordt steeds meer aandacht gegeven aan de rol die de leefomgeving in brede zin speelt voor de gezondheid van mensen<sup>3</sup>. De beleidsterreinen van gezondheidszorg en fysieke leefomgeving raken steeds meer verweven en vullen elkaar aan om de gezondheid van de inwoners te bevorderen. Er is steeds minder een harde scheidslijn tussen het werken aan (publieke) gezondheid en het werken aan een gezonde leefomgeving. Een gezonde leefomgeving wordt ook vanuit gezondheidsbeleid steeds sterker als een noodzakelijke randvoorwaarde voor gezondheid gezien. De opgave Gezond en Veilig wil op het raakvlak van beide beleidsterreinen een rol spelen en de vaak nog gescheiden netwerken sterker met elkaar verbinden. Daarbij zullen geen activiteiten worden opgepakt die primair op terrein van de reguliere gezondheidszorg liggen, tenzij er een sterke relatie ligt met de fysieke leefomgeving.

---

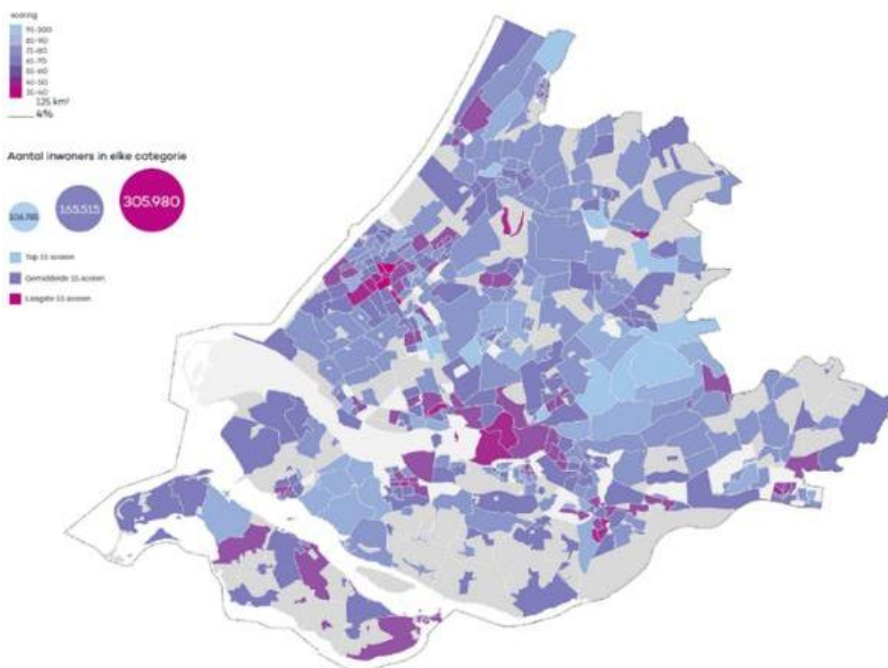
<sup>3</sup> Zie ook de Stad als gezonde habitat, RLI [https://www.rli.nl/sites/default/files/de\\_stad\\_als\\_gezonde\\_habitat\\_def.pdf](https://www.rli.nl/sites/default/files/de_stad_als_gezonde_habitat_def.pdf)

### 3. Schets huidige situatie en ontwikkelingen

#### Situatie in Zuid-Holland

Zuid-Holland heeft, mede als gevolg van de stedelijke agglomeratie, de hoge mobiliteitsdruk en het Haven Industrieel Complex een grote uitdaging op het terrein van gezondheid. Uit onderzoek komt naar voren dat de provincie Zuid-Holland van alle provincies de laagste score heeft op het gebied van gezondheid<sup>4</sup>.

TNO en Posad hebben een gezondheidskaart van Zuid-Holland op wijkniveau samengesteld<sup>5</sup>. De gezondheidskaart brengt de gezondste en minst gezonde wijken in de provincie in kaart, aan de hand van een rangschikking van alle wijken. Daarbij zijn een groot aantal determinanten meegenomen die betrekking hebben op zowel de fysieke gesteldheid van mensen, als leefstijl en ruimtelijke factoren. Op de kaart zijn alle wijken van Zuid-Holland vergeleken op gezondheid, leefstijl en leefomgeving.



Gezondheidssituatie in Zuid-Holland, uit Gezond Zuid-Holland 2040, Posad TNO, 2018  
*De regio's met een lichtblauwe kleur scoren bovengemiddeld goed, de regio's met een donkerblauwe kleur gemiddeld en de regio's met een paarse kleur scoren lager dan gemiddeld.*

In de meest problematische gebieden (zowel in de stad als op het platteland) zijn verschillende oorzaken voor de gezondheidssituatie. Als gekeken wordt naar de factoren die de scores hebben bepaald zijn de volgende trends te zien op de kaart. Er is achterstand in gezondheid door armoede, vooral in bepaalde wijken van de grote steden. Daarnaast is afnemende gezondheid veroorzaakt door een toeloop van vergrijzing en in het landelijk gebied door grote afstanden tot voorzieningen, vooral in het zuidelijk deel van de provincie.

In de verkenning is berekend dat er bijna drie keer zoveel mensen in de 16 ongezondste wijken van de provincie wonen als in de 16 gezondste. Op basis van de onderzoeken is dan ook te zien dat gezonde mensen over het algemeen aanzienlijk meer ruimte tot hun beschikking hebben.

<sup>4</sup> Inventarisatie gezonde leefomgeving Zuid-Holland (nov 2018)

<sup>5</sup> Gezond Zuid-Holland 2040, Posad/ TNO, 2018 (toekomstagenda onderzoek)

## Trends

Naast recente ontwikkelingen door de coronacrisis zijn er al langere tijd een aantal trends in de ontwikkeling van de gezondheid van mensen te zien. In de vierjaarlijkse Volksgezondheid Toekomst Verkenning van het RIVM worden de volgende trends genoemd <sup>6</sup>:

- de vergrijzing heeft grote impact op de volksgezondheid en zorg;
- meer gezondheid maar ook meer ziekte;
- de druk op ons dagelijkse leven neemt toe;
- leefstijl én leefomgeving hebben invloed op gezondheid;
- vaak opeenstapeling van gezondheids- én sociale problemen bij kwetsbare groepen;
- de zorguitgaven stijgen door demografie en technologie.

Naast deze trends wordt in de landelijk nota gezondheidsbeleid een toename van de toepassing van e-health mogelijkheden als trend genoemd. Inwoners, overheden en de zorgsector maken steeds vaker gebruik van informatie- en communicatietechnologie in de vorm van apps om de gezondheid te verbeteren. Ook de medische centra en kennisinstellingen in Zuid-Holland richten zich hier steeds sterker op.

---

<sup>6</sup> Volksgezondheid Toekomst Verkenning (VTV), Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM), vierjaarlijks , 2018



## 4. Context landelijk en gemeentelijk gezondheidsbeleid

### Wettelijk kader publieke gezondheidszorg

De publieke gezondheidszorg heeft tot doel de gezondheid van burgers te bevorderen en te beschermen. De zorg voor de publieke gezondheid is vastgelegd in de Wet publieke gezondheid (Wpg)<sup>7</sup>. Op basis van de Wpg stelt het rijk eens in de vier jaar een landelijke nota gezondheidsbeleid (LNG) op. In de LNG worden de landelijke prioriteiten op het gebied van publieke gezondheid beschreven. Het geeft hiermee richting aan het lokale gezondheidsbeleid van gemeenten.

### Landelijke nota gezondheidsbeleid 2020-2024

De LNG 2020-2024 is door het rijk voor het eerst opgesteld samen met de Vereniging van Nederlandse Gemeenten en een afvaardiging van gemeenten, GGD-en en kennisinstituten.

In de nota zijn ambities en handelingsperspectieven geformuleerd voor vier gezondheidsvraagstukken. Deze vier gezondheidsvraagstukken komen voort uit de Volksgezondheid Toekomst Verkenning (VTV) 2018 en zijn specifiek gekozen, omdat deze gezondheidsvraagstukken: een grote ziektelast veroorzaken, leiden tot de grootste gezondheidswinst voor kwetsbare groepen of kunnen leiden tot kostenbeheersing in de zorguitgaven. Bovendien vormen de gezondheidsvraagstukken een aanvulling op de beleidslijnen en landelijke programma's die al lopen, zoals het Nationaal Preventieakkoord. De vier gezondheidsvraagstukken in de LNG zijn:

1. Het verbeteren van de gezondheid in de fysieke- en sociale leefomgeving;
2. het verminderen van gezondheidsachterstanden;
3. het verlagen van de druk op het dagelijks leven bij jeugd en jongvolwassenen;
4. het bijdragen aan het vitaal ouder worden.

*In de landelijke nota gezondheidsbeleid 2020-2024 zijn de volgende ambities geformuleerd:*

- In 2024 is gezondheid een vast onderdeel van de belangenafweging in ruimtelijk beleid.
- In 2024 creëren we bij landelijke en decentrale beleidsontwikkeling meer verbinding tussen het fysieke en het sociale beleidsdomein.
- In 2024 is de levensverwachting van mensen met een lage SES toegenomen en het aantal jaren in goed ervaren gezondheid voor mensen met een lage én een hoge SES toegenomen.
- Vanaf 2024 passen we gezondheidsbevordering via de leefomgeving met voorrang toe in wijken en buurten met gezondheidsachterstanden. Op termijn ontwikkelen we in alle wijken en buurten een leefomgeving die een gezonde leefstijl mogelijk en gemakkelijk maakt.
- In 2024 hebben we kennis over de aard, omvang en determinanten van mentale gezondheid bij jongeren.
- In 2024 ervaren jeugd en jongvolwassenen minder prestatiedruk in hun leven, doordat mentale gezondheidsvaardigheden worden gestimuleerd en de fysieke en sociale leefomgeving mentale gezondheid bevordert.
- In 2024 voelen relatief meer ouderen zich vitaal zodat zij (naar vermogen) kunnen blijven participeren in de samenleving.
- In 2024 is het risico op spoedeisende hulp na een val bij ouderen afgenomen.
- In 2024 hebben alle gemeenten een leefomgeving gecreëerd die ouderen verleidt tot een gezonde leefstijl.

In de landelijke nota gezondheidszorg 2020-2024 staat de fysieke omgeving bij de mogelijke interventies van het rijk en de gemeenten zeer centraal. Opvallend is dat de provincies in deze nota alleen bij het

<sup>7</sup> Naast de Wpg zijn er nog vier andere stelselwetten voor de publieke gezondheid: Wmo Wet maatschappelijke ondersteuning, Jeugdwet, Zvw Zorgverzekeringswet en Wlz Wet langdurige zorg.

Schone Lucht Akkoord worden genoemd. De nota biedt voor de provincies echter veel opties om vanuit haar rollen en taken op aan te sluiten.

### Nationale Omgevingsvisie

In de Nationale Omgevingsvisie staat bij het toekomstperspectief, onderdeel gezondheidsbevorderende leefomgeving:

'In 2050 is de leefomgeving zodanig ingericht dat de gezondheid van mensen bevorderd wordt (waar dat door ingrepen in de leefomgeving mogelijk is). De leefomgeving verleidt mensen tot bewegen, zoals bewegen (sporten, bewegen, fietsen en wandelen), spelen, ontspannen en het ontmoeten van anderen. Bijvoorbeeld door meer (stedelijk) groen, waterspeelplaatsen, fiets- en wandelpaden, zitbankjes, groene schoolpleinen en rookvrije gebieden. Door een integrale benadering in de stedelijke ontwikkeling is gezondheidswinst behaald in wijken waar relatief veel kwetsbare groepen wonen.'

### Gemeentelijk gezondheidsbeleid

Bij de gemeentelijke taken op grond van de Wpg gaat het o.a. om: algemene bevorderingstaken (afstemming van de publieke gezondheidszorg met de curatieve gezondheidszorg, epidemiologie, gezondheidsbevordering en medische milieukunde), jeugdgezondheidszorg, ouderengezondheidszorg en infectiebestrijding. Voor de invulling van gezondheidsbevordering hebben gemeenten een grote mate van beleidsvrijheid. Uitvoering van de Wet publieke gezondheid legt de gemeente over het algemeen neer bij de GGD Gemeentelijke/gewestelijke gezondheidsdienst.

Voor gemeenten spelen er diverse actuele ontwikkelingen op terrein van gezondheidszorg en welzijn. Naast de Landelijke Nota Gezondheidsbeleid gaat dat onder andere om de Omgevingswet, het Nationaal Sportakkoord, het Nationaal Preventieakkoord en de taken in het sociaal domein. Samen bieden deze instrumenten gemeenten de mogelijkheid om een integraal beleid te voeren om burgers te ondersteunen om zo gezond en zelfstandig mogelijk te functioneren.

Aansluitend op de landelijke nota wordt het gemeentelijke gezondheidsbeleid in veel gevallen ook breed opgepakt en vaak vanuit positieve gezondheid ingevuld. Zij maken daarbij deels gebruik van de 10 kernwaarden gezondheid. Deze kernwaarden zijn in 2018 opgesteld door GGD GHOR Nederland in samenwerking met het RIVM. Het is een set van waarden die idealiter in elk gemeentelijk ruimtelijk plan of –beleid aan de orde komen. Door GGD GHOR is verdieping gegeven aan de kernwaarden en zijn de relaties met gemeentelijke taken en regelgeving gespecificeerd.<sup>8</sup>

Veel gemeenten sluiten bij de uitwerking van het gezondheidsbeleid aan op bestaande landelijke gezondheidsprogramma's, zoals: Alles is Gezondheid, Gezond in de Stad (GIDS), Gezonde Kinderopvang, Gezonde School, Jongeren op Gezond Gewicht (JOGG), Juiste zorg op de juiste plek, Kansrijke Start. Uit een overzicht van het RIVM per medio 2018 komt naar voren dat juist de grote steden in Zuid-Holland deelnemen aan veel van deze programma's<sup>9</sup>.

---

<sup>8</sup> De kernwaarden rond gezonde leefomgeving, gezonde mobiliteit en gezond binnenklimaat/woning:

Voor iedereen zijn er dichtbij en toegankelijk aantrekkelijke plekken; De leefomgeving draagt bij aan een gezond gewicht; Wonen en druk verkeer zijn gescheiden; Functies (wonen, werken, voorzieningen) zijn goed gemengd, overlast-gevend bedrijven staan op afstand; Actief vervoer (lopen en fietsen) is in beleid, ontwerp en gebruik de standaard; Tussen kernen zijn goede (E) fiets en OV-verbindingen; Het binnenklimaat is prettig en gezond; Minimaal één zijde(gevel) van een woning is aangenaam; Er zijn voldoende betaalbare levensloopgeschikte woningen.

<sup>9</sup> <https://www.volksgezondheidenzorg.info/onderwerp/overgewicht/regionaal-internationaal/regionaal#node-deelname-landelijke-programmas-gemeente>

Soms lopen er ook heel specifieke initiatieven van gemeenten. Zo heeft bijvoorbeeld Noordwijk de kuuroordstatus. Dat biedt zowel kansen voor de economische als de sociale ontwikkeling van Noordwijk. Eén van de vragen daar is of er ruimte is in het gebied voor de ontwikkeling van een Kuuroord. Ondanks de geschetste ontwikkeling van een brede aanpak van gezondheidsbeleid op gemeentelijk niveau zijn er ook grote verschillen te zien. We zullen komende tijd via de inmiddels gevormde netwerken een meer specifiek beeld vormen van het gemeentelijke gezondheidsbeleid in Zuid-Holland om gericht op de behoeften te kunnen aansluiten.

#### Provincies en gezondheid

Alle provincies hebben het bevorderen van gezondheid expliciet in de coalitieprogramma's opgenomen. Daarbij komt in alle provincies een aanpak via andere opgaven naar voren (mobiliteit, ruimte etc.). Daarnaast worden verschillende accenten gelegd bijvoorbeeld op het sociale of ruimtelijke domein of op milieu. Een kort overzicht vanuit een IPO-adviesrapport is als bijlage opgenomen.

Alleen in Limburg en Noord-Brabant is nog een Provinciale Raad voor de Volksgezondheid actief (voorheen in de Wpg verplicht). In de overige provincies is dit, al dan niet expliciet, gekoppeld aan een provinciale adviescommissie leefomgeving. Op basis van de Ow heeft de provincie een regionaal coördinerende en faciliterende rol t.a.v. een gezonde leefomgeving.

De gezamenlijke provincies hebben op 28 november 2019 hun bestuurlijke agenda Milieu, Toezicht en Handhaving (MTH; 'Agenda gezonde en veilige leefomgeving') aan de staatssecretaris van Infrastructuur en Waterstaat aangeboden. Een gezonde leefomgeving is hierbij één van de vijf programmalijnen waar de provincies in gezamenlijkheid de komende bestuursperiode op willen inzetten. Op ambtelijk niveau is een werkgroep ingesteld om deze agenda te ondersteunen en bij te dragen aan kennisuitwisseling op dit gebied tussen de provincies. Hiervoor is eind 2019 het adviesrapport 'Provincies werken (ook) aan gezondheid' opgesteld.

De provincies willen meer aandacht geven aan ontwikkelingen in de algemene gezondheidszorg. In die lijn is najaar 2020 een IPO-reactie gegeven op de houtkoolschets acute zorg in Nederland van de Minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. De houtkoolschets is een notitie over een belangrijk deel van de ziekenhuiszorg en hangt samen met de nog uit te brengen nota over de ambulancezorg en de Contouren-nota Zorg. De problematiek van de acute zorg speelt in heel Nederland. De kern is bereikbaarheid en beschikbaarheid van de afdeling en Spoedeisende Hulp (SEH), ambulancezorg en andere vormen van spoedeisende interventies.

## 5. Specificering van de ambitie

In de aangepaste provinciale omgevingsvisie, zoals die in het najaar van 2020 in PS wordt besproken, is aansluitend op het coalitieakkoord als ambitie opgenomen: *gezond en veilig Zuid-Holland: beschermen en bevorderen van een gezonde, veilige en aantrekkelijke leefomgeving*.

Op basis van het coalitieakkoord en de in deze startnotitie geschetste ontwikkeling naar een integrale aanpak van positieve gezondheid willen wij deze ambitie op de volgende wijze formuleren: *Wij streven naar een gezonde en veilige leefomgeving. Een omgeving die inwoners als prettig ervaren, uitnodigt tot gezond gedrag en beschermt tegen negatieve invloeden, zoals luchtvervuiling, bodemverontreiniging, veiligheidsrisico's, geluid, wateroverlast en hittestress. We hebben aandacht voor kwetsbare groepen en wijken. In al ons beleid geven we gezondheid en veiligheid een plek. Dit vraagt om een innovatieve en gecoördineerde beleidsaanpak.*

Een nadere concretisering van deze ambitie (deels aansluitend op landelijke ambities):

- *Positie binnen Nederland*  
De provincie Zuid-Holland heeft binnen Nederland momenteel de laagste score op terrein van gezondheid. Met name door de aanwezigheid van grote industriële complexen en relatief veel grote steden met wijken met een lage gezondheidsscore. Wij streven ernaar om deze positie aanzienlijk te verbeteren. Gezien de uitgangssituatie, de complexiteit van de relatie tussen leefomgeving en gezondheid en de beperkte beschikbare middelen zal dit een proces zijn dat een langere tijd zal vragen. Via samenwerking met externe partijen en versterkte aandacht voor gezondheid in al onze opgaven starten wij een traject waarbij de meest kansrijke, kosten-efficiënte opties scherper in beeld moeten komen en worden opgepakt.
- *Gebiedsselectie*  
Ten aanzien van gezondheid zijn er in Zuid-Holland grote verschillen te zien. Naast relatief ongezonde wijken, zijn er in Zuid-Holland ook veel gezonde gebieden (paragraaf 2). De opgave Gezond en Veilig zal bij de gezondheidsbevordering via de leefomgeving extra aandacht richten op gebieden met een gezondheidsachterstand, zoals die uit het onderzoek van TNO/Posad naar voren zijn gekomen, en waar wij als provincie meerwaarde kunnen leveren. Op termijn ondersteunen we in alle wijken en buurten de ontwikkeling naar een leefomgeving die een gezonde leefstijl mogelijk en gemakkelijk maakt. Hiermee geven wij ook invulling aan onze ambities op terrein van inclusiviteit.
- *Integrale aanpak*  
Een gezonde leefomgeving betreft al onze beleidsterreinen en met name die terreinen die direct van invloed zijn op de inrichting van de leefomgeving in Zuid-Holland. Daarom steven wij ernaar dat gezondheid in 2024 geborgd is als vast onderdeel van de belangenafweging in al ons beleid. Om op die wijze onze leefomgeving ook op gezond gedrag in te richten. Daarbij leggen wij een verbinding tussen het fysieke en het sociale beleidsdomein (ambitie ook in aansluiting op LNG).
- *Leidende principes/monitoring voor provinciale planprocessen*  
We ontwikkelen samen met gemeenten leidende principes t.a.v. gezond en veilig die als uitgangspunt worden meegenomen bij planprocessen. Daar waar de provincie direct verantwoordelijk is, implementeren we deze principes.
- *Innovatie bevorderen*

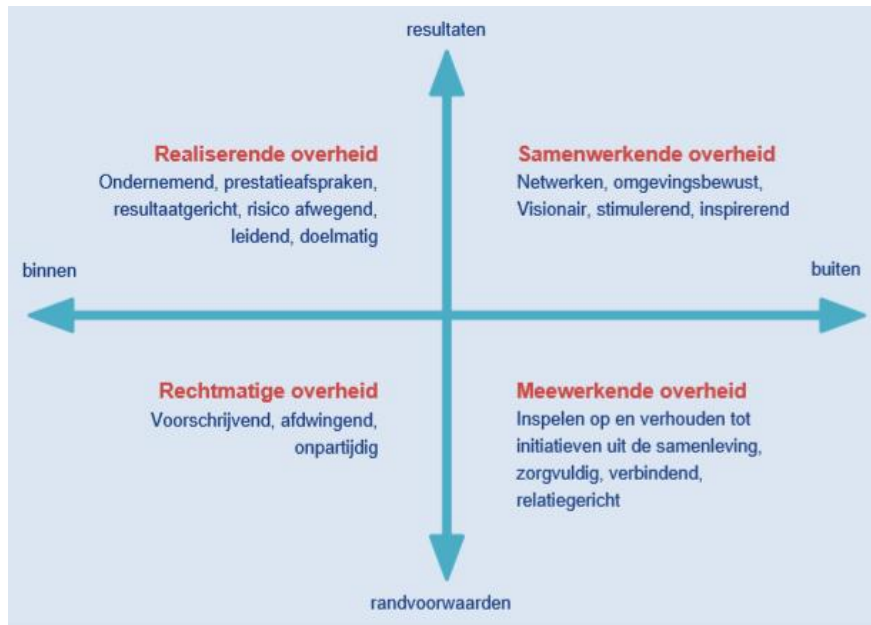
Gezien de aanwezigheid van grote, innovatieve bedrijven en kennisinstellingen in Zuid-Holland zullen wij - o.a. samen met de topsector Life Science & Health - innovaties op terrein van een brede gezondheidszorg (gezonde leefomgeving en leefstijl) bevorderen.

## 6. Sturingsrol en participatie

### Sturingsrol

Bij de opgave Gezond en Veilig wordt aangesloten op de sturingsfilosofie uit de omgevingsvisie met acht sturingsprincipes: opgavegericht, provinciaal belang, netwerkaanpak, maatwerk, uitgaan van passend schaalniveau, ruimte voor differentiatie, lever meerwaarde, effectief en betrouwbaar.

De acht sturingsprincipes past de provincie Zuid-Holland toe in vier verschillende sturingsstijlen, die afhankelijk van de aard van de opgave worden ingezet. De vier sturingsstijlen zijn weergegeven in onderstaande figuur.



De instrumenten die bij deze bestuursstijlen voor de provincie beschikbaar zijn variëren van een verbindende positie, kennis van zaken, wettelijke bevoegdheden, financiële middelen en democratische legitimatie.

Voor de verdere verbetering van de kwaliteit van het openbaar bestuur in Zuid-Holland is een programma Beter Bestuur gestart. Dit programma zal met de bestuurlijke partners in Zuid-Holland worden uitgewerkt.

Binnen de opgave Gezond en Veilig zal per activiteit worden bezien welke mix aan rollen gewenst is. In de verkenning kwam naar voren dat dit voor de diverse deelterreinen sterk uiteen kan lopen. Dit hangt sterk samen met de instrumenten die binnen de diverse provinciale opgaven beschikbaar zijn.

Meer algemeen wordt hieronder ingegaan op de rollen en instrumenten om de opgave Gezond en Veilig nader invulling te geven, waarbij we beginnen bij de sturingsfilosofie die naar verwachting het beste aansluit bij de opgave.

### *Samenwerkende overheid.*

Gezien het relatief nieuwe domein van integraal gezondheidsbeleid, gericht op een gezonde en veilige leefomgeving, zal het accent bij het realiseren van de ambities liggen op samenwerkingsprojecten en programma's met publieke en private partijen. Bij deze projecten staat samenwerken, faciliteren, eventueel met financiële middelen, kennis uitwisselen, innovatie en inspiratie centraal.

Wij willen daarbij vooral aansluiten op initiatieven van externe partijen of andere provinciale opgaven en vanuit de invalshoek van gezond en veilig bij de samenwerking en co-creatie een aanvulling geven. Zo vormt een toenemend aantal gemeenten in aansluiting op het lokale gezondheidsbeleid brede allianties met maatschappelijke partijen om de gezondheid van haar inwoners te beschermen en te bevorderen. Een voorbeeld daarvan is Gezond en Gelukkig Den Haag (GGDH) een regionaal netwerk van Gemeente Den Haag, zorg- en welzijnspartners, LUMC-Campus Den Haag, Stichting Transmurale Zorg, burgerinitiatieven, kennisinstituten en zorgverzekeraars. Ook in Rotterdam (Gezond010), Hollands Midden en Zuid-Holland Zuid zijn breed samengestelde regionale netwerken gevormd rond de opgave gezondheid om kennis te delen en gezamenlijk projecten op te pakken. Deze regionale netwerken kunnen voor ons een goede ingang zijn om de provinciale ambities rond gezondheid – met focus op de gezonde leefomgeving – te verbinden met de lokale en regionale ambities en activiteiten.

Een ander voorbeeld van samenwerking is die met de gezondheidszorg en kennisinstellingen. Vanuit het innovatiecentrum leefstijlgeneskunde van het LUMC en TNO wordt de relatie tussen leefstijl en de leefomgeving gelegd. Daarbij worden verschillende disciplines bij elkaar gebracht, om - niet via vergaand wetenschappelijk onderzoek, maar vanuit 'gezond verstand' - te kijken op welke wijze de leefomgeving een gezonde leefstijl snel en pragmatisch beter kan ondersteunen. De provincie is hierop aangesloten en zal medeorganisator zijn van een bijeenkomst met bestuurders vanuit zeer verschillende partijen. De intentie is om rond dit thema met een breed scala partijen, ook uit de reguliere gezondheidszorg, vervolgcacties op te pakken.

#### *Realiserende overheid*

Projecten en programma's van externe partijen of andere opgaven die bij de samenwerking succesvol zijn, kunnen zich lenen voor een toepassing op veel grotere schaal (bijvoorbeeld de activiteiten van St. Steenbreek). Een meer programmatische aanpak is daarvoor geschikt. Vanuit de opgave Gezond en Veilig willen wij bijdragen aan het breder benutten van succesvolle projecten zonder daarbij het initiatief over te nemen.

#### *Meewerkende overheid/ facilitering bottom-up initiatieven.*

Burgers vinden hun gezondheid belangrijk en zijn op dit terrein dan ook zeer actief: veel maatschappelijke initiatieven hebben een relatie met gezondheid. Dat betreft initiatieven die primair op gezondheid zijn gericht zoals bijvoorbeeld zorgcoöperaties, brede initiatieven gericht op een gezonde leefomgeving of initiatieven die deelaspecten van gezondheid, zoals groen of gezond voedsel bottom-up willen bevorderen.

Om de initiatieven te ondersteunen zijn er een aantal netwerken rond de initiatieven ontstaan, deels gefaciliteerd door overheden. Zo richt de MAEX zich op het brede terrein van maatschappelijke initiatieven. NL Zorgt voor Elkaar (NLZVE) en Alles is Gezondheid zijn netwerken die meer specifiek gericht zijn op gezondheid. De netwerken willen via kennisuitwisseling en het zichtbaar maken van de vele initiatieven de maatschappelijke initiatieven versterken en beter benutten.

Vanuit NLZVE en de topsector Life Science & Health is een programma GROZZerdam gestart om juist vanuit maatschappelijke initiatieven de gezondheidszorg te kantelen, dat wil zeggen Gezondheid centraal in plaats van Zorg. Het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) ondersteunt dit programma, waarbij vanuit de doelstellingen van VWS, fieldlabs worden gestart om deze doelstellingen in brede allianties te bereiken. Inmiddels zijn vier fieldlabs gestart en zijn er ook besprekingen met partijen binnen Zuid-Holland om tot fieldlabs in Zuid-Holland te komen.

Wij zullen met name met de regionale samenwerkingsverbanden en netwerken van maatschappelijke partijen actief in overleg gaan om te zien welke aanvullende facilitering zij eventueel vanuit de provincie wenselijk achten. Een aantal coalities heeft ook reeds zelf contact gelegd (GROZZerdam-programma). Daarnaast zullen wij bij projecten waarin wij participeren ook de deelname van maatschappelijke partijen bevorderen.

#### *Reguleren.*

Bij regulerende maatregelen gaat het vanaf 2022 om instrumenten die de provincie heeft op basis van de Omgevingswet (nu instrumenten nog o.b.v. Wm en Wro). Deze regulerende instrumenten worden momenteel vooral ingezet voor de bescherming van een basisniveau van een gezonde en veilige leefomgeving.

In de beleidscyclus van het omgevingsbeleid onder de Omgevingswet gaat het in de beleidsontwikkeling en de beleidsdoorwerking om de volgende instrumenten: omgevingsvisie, omgevingswaarden, instructieregels, programma's en programmatische aanpak.

In paragraaf 10 van deze startnotitie staat een voorstel voor een beleidskeuze in de omgevingsvisie Zuid-Holland.

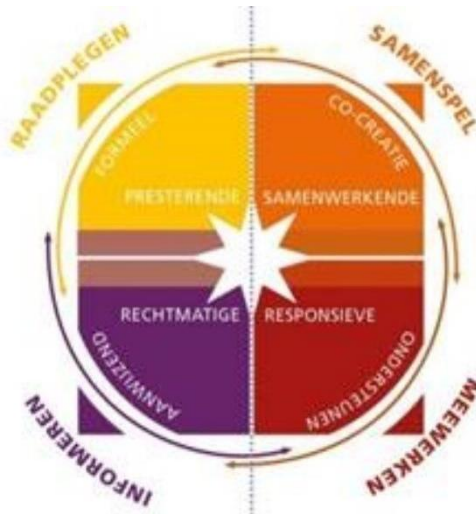
De vraag is of voor bepaalde aspecten van een gezonde en veilige leefomgeving de inzet van instrumenten met een bindende werking gewenst en mogelijk is. Daardoor kan een te grote vrijblijvendheid voorkomen worden en kan bijvoorbeeld beter in beeld komen hoe bepaalde omgevingswaarden zijn meegewogen in ruimtelijke keuzes van gemeenten in hun omgevingsplan. Een andere optie is om omgevingskwaliteiten vast te leggen in gebiedsambities.

Gelet op het subsidiariteitsbeginsel zullen wij met extern bindende regulering terughoudend zijn. In overleg met partners zal worden verkend of extra bindende regulering in een aantal gevallen toch wenselijk is. Daarbij zullen wij met name kijken naar mogelijke omgevingswaarden voor de fysieke leefomgeving en instructieregels voor het opnemen van een gezonde leefomgeving in omgevingsplannen. Mogelijke aanvullende omgevingswaarden of instructieregels moeten vervolgens in de omgevingsverordening Zuid-Holland worden opgenomen.



## Participatie en advies

Participatie is bij alle rollen uit het kwadrant met bestuursstijlen aan de orde, maar op een uiteenlopende wijze. Bij de samenwerkende overheid is vergaande participatie van externe partijen in feite de kern van de werkwijze. Bij de rechtmatige overheid zal participatie meer worden ingezet om transparantie te borgen en draagvlak te verkrijgen voor uitvoering van de regelgeving. Dit wordt ook aangegeven door middel van het participatie-kompas in de Participatievisie van de provincie.



Bij de activiteiten met de diverse rolnemingen zullen we op uiteenlopende wijze invulling geven aan participatie. Voor de opgave als geheel willen we op de volgende wijze invulling geven aan participatie:

- Duidelijke communicatiestrategie, met name rond concrete activiteiten
- Actieve deelname aan open dagen
- Regelmatige peilingen (bijv. gebruik groene peiler<sup>10</sup> en digitaal platform omgevingsbeleid)
- Gebruik maken van Jongeren Adviesbureau (via onderwijs) van het IVN<sup>11</sup>
- Betrekken van burgers bij lucht en geluidmetingen (citizen science)
- Werkconferenties rond thema's

Op terrein van gezondheid en gezonde leefomgeving zijn er vooralsnog geen structurele overlegfora of adviesorganen met externe partijen. Wel zijn er overlegfora waar gezondheid als onderdeel aan de orde komt. Wij willen hierbij de volgende lijn volgen:

- Inbreng van positieve gezondheid in bestaande structurele overleg platforma (milieu, RO, groen, LSH, mobiliteit)
- Instellen regulier overleg met directeuren GGD-en (aanhakend op hun adviesrol naar gemeenten en samenwerking met omgevingsdiensten)
- Jaarlijkse bestuurlijke gezondheidstafel met vertegenwoordigers uit de gezondheidszorg
- Gezondheid expliciet onderdeel van de PAL

<sup>10</sup> Groene peiler is een digitaal platform vanuit de Natuur- en Milieufederatie.

<sup>11</sup> Via het [IVN Jongeren Adviesbureau](#) denken jongeren mee met bedrijven en (overheids)organisaties over oplossingen voor actuele vraagstukken.

## 7. Werkwijze

### Algemeen

In de Verkenning gezonde leefomgeving Zuid-Holland worden drie strategieën genoemd voor het maken van de verbinding tussen gezond en veilig en de overige opgaven: gezondheid centraal, één gezondheidsthema voorop (bijvoorbeeld bewegen of luchtkwaliteit) of meekoppelen met andere thema's. Er is hier gekozen om het accent te leggen op het meekoppelen. Deze keuze sluit aan op onze integrale werkwijze.

Onder andere in het dashboard van de verkenning is een beeld geschetst van wat de provincie nu al bijdraagt aan een gezonde en veilige leefomgeving en zijn kansen benoemd hoe de provincie kan versnellen richting een gezond en veilig Zuid-Holland. De indeling uit de verkenning is in deze startnotitie uitgebreid naar de opgaven uit het coalitieakkoord.

De ambitie is om in al het provinciale beleid gezondheid en een gezonde leefomgeving als factor te benoemen en zo mogelijk te versterken. In hoofdstuk 7 van het coalitieakkoord zijn Milieu, Recreatie en Sport en Klimaatadaptatie benoemd, maar de ambitie Gezond en Veilig kan ook via de andere opgaven worden gerealiseerd. Het volgende schema geeft op basis van de resultaten van de verkenning en het coalitieakkoord een beeld van de aanpak van de opgave Gezond en Veilig.

Ambitie	Gezond en Veilig Zuid-Holland als integrale opgave							
	H7 Gezond & Veilig			Gezonde bereikbaarheid	Schone energie	Gezonde economie	Sterke, gezonde natuur	Gezonde steden
	Milieu	Recrea	Klimaat					
Raakvlakken	Bevorderen luchtkwaliteit, geluid, bodem; Recreatie en sportaccommodaties dichtbij; Waterveiligheid, hittestress.			Gezondheid in mobiliteit (fietsen, lopen, biodiv etc)	Emissie fossiele brandstof; Veiligheid	Life Science & Health	Kwaliteit groen; Voedsel	Stedelijk ontwerp/ inrichting
Huidige insp	Uitvoering VTH; Actieplan geluid/SWUNG; Aanleg routenetwerken (wandelen, fietsen, varen); Acties Adaptieve Delta.			Fietsbeleid; Verkeersveiligheid; Schone binnenvaart.	Eisen vanuit energie in VTH	Bioscience park; innovatie zorgtechnologie	Natuurinclusief bouwen Duurzame landbouw Groen op fietsafstand	Klimaat adaptief bouwen convenant
Kansen	Schone luchtakkoord; Verkenning sport; Integrale aanpak ZZS; Recreatie dichtbij; Innovaties nav stresstesten klimaatadaptatie.			Gezonde weg; Bereikbaarheid recreatie.	Veiligheid nieuwe energie-infrastruct.	Innovatie kracht bedrijven benutten	Verkenning gezonde voeding	Ontwerpen principes gezond bouwen

Op basis van bestaand beleid wordt gekeken waar meerwaarde ligt in het meekoppelen van gezondheid in provinciaal beleid en het faciliteren en uitvoeren van integrale projecten die bijdragen aan een gezond en veilig Zuid-Holland.

Veel elementen die bijdragen aan een gezond Zuid-Holland liggen gedeeltelijk in het domein van de provincie, maar vereisen samenwerking met partners in de regio. Naast het ontwikkelen van de provinciale rol wordt samenwerking gezocht met partners in de regio die zich inzetten voor hetzelfde doel. Samen met deze partners wordt zo de visie en ambitie verder ontwikkeld waar gezamenlijk op kan worden geacteerd.

Dat zal een proces zijn van leren door doen. Daarbij zullen ook de bredere ervaringen binnen IPO-verband worden benut.

#### Aanpak

Het ontwikkel-programma G&V wil een katalysator functie vervullen om gezondheidseffecten bij provinciale activiteiten te betrekken en mee te wegen. De volgende activiteiten zijn voorzien:

1. *De verbinding leggen tussen de opgave Gezond en Veilig en de overige opgaven en lopende activiteiten om te zien waar de grootste kansen liggen om aandacht voor gezondheid te versterken*
2. *Gezonde en veilige leefomgeving versterken in bestaande gebiedsgerichte en thematische projecten om daar het gezondheidsaspect te versterken en waar nodig aanvullende projecten te initiëren*
3. *Aanscherpen van het provinciale omgevingsbeleid op basis van gezamenlijke ambities op gezondheid die in overleg met externe partners worden geformuleerd*
4. *Actieve kennisontwikkeling- en verspreiding*
5. *Zelf het goede voorbeeld geven door gezond werkgeverschap.*

Op basis van de uitgevoerde verkenning gezonde leefomgeving Zuid-Holland, het coalitieakkoord en ambtelijke en bestuurlijke gesprekken met externe partijen zijn afgelopen periode veel opties naar voren gekomen om bovengenoemde integrale aanpak van Gezond en Veilig in te vullen. Hieronder worden diverse kansen per opgave uit het coalitieakkoord kort aangegeven.

Doel is om activiteiten te ontwikkelen als onderdeel van bestaande trajecten van de provincie. Vanuit de opgave Gezond en Veilig zullen daarbij initiatieven worden opgepakt, maar steeds met directe betrokkenheid van de betreffende opgave. Het ontwikkelprogramma gezond en veilig wil daarbij samen met de andere opgaven kansen bezien, tijdelijk samen optrekken en streven naar het borgen van gezond en veilig in onze activiteiten.

#### [Nadere aanduiding raakvlakken en koppel-kansen](#)

---

##### *Milieu*

- Verschillende milieudossiers (schone lucht, geluid, externe veiligheid, bodem) dragen duidelijk bij aan het beschermen van de gezondheid. Dat wordt versterkt door de ontwikkeling van normgerichtheid (voldoen we aan de norm) naar een gezonde milieukwaliteit (welke kansen zijn er voor verbetering). Bij de huidige grenswaarden treedt er nog veel gezondheidsschade op. In het Schone Lucht Akkoord (SLA) is voor lucht opgenomen dat er naar de advieswaarden van de WHO wordt gestreefd. De provincie zal samen met de partners van het SLA komende periode activiteiten ontplooiën om hier invulling aan te geven.
- Voor geluid zal aan een integraal geluidplan worden gewerkt.
- Verdere beperking van Zeer Zorgwekkende Stoffen, ook in relatie tot verantwoord hergebruik van afvalstromen.
- Meer nadruk zal worden gelegd op een grotere rol voor de burger zelf, bijvoorbeeld door citizen science in relatie tot luchtvervuiling en belevingsgerichte maatregelen, zoals de klachten-gerelateerde benadering uit het Actieplan Geluid en het zelf laten meten van geluidhinder.
- Bij de voorbereiding van plannen en besluiten is de m.e.r.-toets een belangrijk instrument om het milieubelang in beeld te brengen voordat daar een besluit over genomen wordt. Voor gemeenten geldt dat een goede invulling hiervan bij het ontwikkelen van omgevingsvisies en

bestemmingsplannen van belang is voor een gezonde en veilige leefomgeving. De provincie wil hier samen met haar gemeenten optimaal gebruik van maken.

- De Omgevingswet richt zich op het werken aan een 'gezonde en veilige leefomgeving'. In relatie tot veiligheid wordt gekeken naar een integrale benadering van veiligheid, waarbij in samenhang wordt gekeken naar verkeersveiligheid, externe veiligheid, gezondheidsrisico's en sociale veiligheid. Dit vergt nauwe samenwerking met partijen als gemeenten, politie, waterschappen, omgevingsdiensten en veiligheidsregio's.

#### *Sport en Recreatie*

- De aanleg en de inrichting van aantrekkelijke groene plekken in verstedelijkt gebied draagt bij aan een beweegvriendelijke, gezonde omgeving. Het beleid voor sport staat – na enkele jaren afwezigheid - weer op de provinciale agenda. Inmiddels is een startnotitie Sport en Recreatie vastgesteld die inzet op een gezonde en aantrekkelijke buitenruimte die geschikt is voor en uitnodigt tot bewegen, sporten en recreatie.
- De grootste gezondheidswinst is te boeken bij onze inwoners en bevolkingsgroepen die in deelname aan sport en recreatie ondervertegenwoordigd en in bewegingsarmoede en overgewicht oververtegenwoordigd. Dat kan bijvoorbeeld ook door een aanbod dat hen helpt om te bewegen, zonder dat zij meteen activiteiten doen die als "sport" kunnen worden gekwalificeerd.
- In netwerken met de gezondheidszorg zal vanuit de opgave Gezond en Veilig nauw worden opgetrokken met Sport en Recreatie.
- Er zal verkend worden waar gezamenlijke projecten wenselijk zijn (bijv. challenges rond gezonde, beweegvriendelijke omgeving, databeheer en e-health programma's).

#### *Klimaatadaptatie*

- Klimaatverandering heeft veel invloed op gezondheid. Met name hittestress is een groot gezondheidsrisico. Niet alleen voor kwetsbare groepen, maar ook voor de gezonde (beroeps-) bevolking. Veel bestaande woningen zijn (nog) niet gebouwd op bescherming tegen hittestress en zijn in langdurige warme periodes lastig koel te krijgen en houden. Dit leidt vooral binnen steden tot hittestress met een groot negatief effect op de gezondheid. Vanuit klimaatadaptatie wordt ingezet op hittebestendig bouwen (Convenant Klimaatadaptief Bouwen), vergroening van bestaand stedelijk gebied, actieve duurzame koeling van woningen i.h.k.v. de energietransitie en het vergroten van het aanbod aan verkoelende schaduwrijke recreatiegebieden en zwembaden. Een aantal groepen zoals ouderen, kinderen en zieken zijn extra kwetsbaar voor hittestress en vragen daarom vanuit het oogpunt van gezondheid extra aandacht: afgelopen zomer is een innovatie-challenge uitgeschreven om hittestress onder ouderen tegen te gaan. Ook worden samen met de GGD-en in Zuid-Holland workshops voor gemeenten georganiseerd om hitteplannen te maken. Wij zien meerwaarde in het verbinden van een geïntensiverde klimaatadaptatie-aanpak in wijken (veelal door gemeenten) met gebieden waar de gezondheidssituatie momenteel relatief slecht is en de sociaal-economische mogelijkheden van inwoners om zelf initiatief te nemen beperkt zijn (sociale weerbaarheid). Op het door de Provincie ondersteunde The Green Village bij TU-Delft is sinds kort een 'Hitteplein' ingericht waar innovatieve hittebestrijdende toepassingen t.b.v. stedelijk gebied worden getest.
- Daarnaast vraagt de verhoogde kans op (afval)branden/ bedrijfsbranden/ natuurbranden en overstromingen, verslechterde luchtkwaliteit (geur, hogere concentraties O3 en PM10) aandacht gezien de gevolgen voor gezondheid en veiligheid. Zo moet overstromingsrisico bij chemische industrie sinds kort verplicht worden opgenomen in scenario's en zo nodig moeten maatregelen genomen worden om de veiligheid van installaties ook bij overstromingen te waarborgen.

#### *Gezonde bereikbaarheid*

- De relatie tussen bereikbaarheid en gezondheid is tweërlei. In de eerste plaats kan de wijze waarop mensen zich verplaatsen meer of minder bijdragen aan de gezondheid: lopen en

fietsen zijn gezonder dan rijden met de auto. In de tweede plaats is de vraag of de infrastructuur op zichzelf bijdraagt aan een gezonde en veilige leefomgeving met als kernvraag: hoe kan de (vaar)weg gezond zijn? Via een pilot Gezonde weg zullen strategische vragen aan een praktische pilot worden gekoppeld. Strategisch is de vraag of de bereikbaarheidsbehoefte andere, minder belastende vormen aanneemt of zelfs positief bijdraagt aan de gezondheid. Onderwerpen als mobiliteitsmanagement, de voordelen van lopen en wandelen en leereffecten van het thuiswerken zijn hier aan de orde. Praktisch kijken we in een pilot hoe een fysieke weg gezond kan worden vormgegeven. Deze pilot heeft het doel om te komen tot gezonde ontwerpcriteria.

### *Schone Energie*

- De opgave schone energie draagt sterk bij aan gezondheid omdat de luchtkwaliteit verbetert door de inperking van het gebruik van fossiele energiebronnen. De verbranding van biomassa/houtstook vraagt hierbij vanuit gezondheid duidelijk aandacht.
- De keuze voor nieuwe warmtesystemen door gemeenten (in hun Transitie Visies Warmte) biedt een belangrijke kans om hittestress te bestrijden: niet alle warmtesystemen bieden de mogelijkheid om in warme periodes ook actieve koeling te leveren aan woningen.
- Nieuwe energie-infrastructureur zorgt voor nieuwe vragen in relatie tot veiligheid. Via een integrale veiligheidsbenadering en een afwegingskader voor groene reststromen zullen ook de gezondheidsaspecten moeten worden geborgd.
- Een slecht binnenklimaat in huizen en kantoren is de oorzaak van veel gezondheidsklachten zoals hoofdpijn, slaapproblemen en aandoeningen aan de longen. Regelmatig is de luchtkwaliteit binnen ongezonder dan de buitenlucht. Een prettig en gezond binnenklimaat draagt bij aan comfort en productiviteit. De energietransitie in de gebouwde omgeving heeft in de komende decennia veel impact op het binnenklimaat van woningen en kantoren: isolatie in combinatie met ventilatie, overschakelen van aardgas naar andere bronnen voor koken en ruimteverwarming, mogelijkheden om ook te koelen. Dit kan bijdragen aan comfort, gezondheid en veiligheid, door minder tocht, vocht, schimmelvorming en hittestress.
- De gecombineerde transitieopgaven hebben de komende jaren een grote impact op de leefomgeving, waardoor het belangrijk is dat het belang van een gezonde leefomgeving in het hiervoor geformuleerde provinciale beleid wordt meegenomen. Het gericht meekoppelen van de gezonde leefomgeving met de transitieopgaven biedt ook kansen om gezondheidsverschillen te verkleinen.

### *Een gezonde economie/ voedsel/ greenport*

- Een gezonde leefomgeving draagt bij aan een aantrekkelijk vestigingsklimaat. Daarnaast kan (economische) bedrijvigheid van invloed zijn op de kwaliteit van onze leefomgeving maar ook op onze leefstijl en gedrag.
- Bij het stimuleren van innovatie kan ook een gezonde en veilige bedrijvigheid worden gestimuleerd. Bijvoorbeeld bij programma's van IQ kan dit worden verkend.
- Vanuit het voedselsysteem wordt gezondheid nadrukkelijk als thema meegenomen in de uitwerking van Feeding & Greening the Megacities van Greenport West-Holland. Samen met de Greenports, Duurzame Landbouw en de opgave Circulair wordt gewerkt aan een voedselverkenning. Tot op heden nemen we als regionale overheid met name een rol richting de primaire productie, i.r.t. ecologie en economie. Dit doen we in sectoren, soms in een ketenaanpak. In de voedselverkenning wordt een integrale provinciale rol onderzocht voor een gezond en veilig voedselsysteem.
- De provincie is vanuit een economische invalshoek sterk betrokken bij de *Life, Science & Health sector*. We verkennen of we vanuit inhoudelijke doelen van de opgave Gezond en Veilig via de activiteiten van deze sector ook een meer directe impact kunnen hebben op de gezondheid van inwoners van Zuid-Holland.
- De invloed van bedrijventerreinen op de gezondheid kan groot zijn als zij dicht bij stedelijk gebied liggen. Met name de bedrijven met hoge milieucategorieën vragen daarbij aandacht.

### *Sterke, gezonde Natuur*

- Een natuurlijke, biodiverse omgeving is essentieel voor onze gezondheid. Vanuit Natuur wordt al veel gedaan om via extra, bereikbaar groen expliciet bij te dragen aan de gezondheid, vaak in combinatie met het stimuleren van extra bewegen.
- O.a. de lopende programma's rond stedelijk groen, kruisbestuivers rond biodiversiteit/iconsoorten, groenblauwe schoolpleinen, Nationale Boomfeestdag, groen dichtbij, bos- en bomenbeleid etc. dragen direct bij aan een gezonde leefomgeving.
- De provincie is lid van de Stichting Steenbreek om samen met deelnemende gemeenten en waterschappen onze leefomgeving te vergroenen. In deze projecten wordt onnodige verharding in privé- en openbare ruimte vervangen door een diversiteit aan groen, waarbij de hulp van inwoners en bedrijfsleven hard nodig is. Samen met de opgave klimaatadaptatie, de Stichting Steenbreek en het IVN-ZH is een traject gestart om de bedrijventerreinen in ZH te vergroenen. Hier liggen nog grote kansen om een verdere bijdrage aan een gezonde leefomgeving te leveren.
- Kennisontwikkeling en verspreiding over de relatie tussen een natuurlijke biodiverse omgeving en onze gezondheid - met oog voor de verbinding tussen mens en natuur - kan een gezonde leefomgeving bevorderen.

### *Gezonde steden en dorpen*

- In het kader van het Verstedelijkingsakkoord en het bijbehorende Uitvoeringsprogramma worden ontwerpprincipes voor binnenstedelijke locaties nabij HOV-knooppunten ontwikkeld, waarbij een gezonde leefomgeving, natuurinclusief en klimaatadaptief bouwen worden geïntegreerd. De gemeente Schiedam heeft de leiding in het formuleren van de ontwerpprincipes en gebruikt daarvoor de uitgangspunten voor de locatie Schieveste. De provincie zorgt voor het inbrengen van wat een gezonde leefomgeving inhoudt.
- In het programmaonderdeel Vitale dorpen en kernen kijken we momenteel naar de mogelijkheden voor een pilotproject over gezondheid in een of meer kleine kernen.
- Met de toenemende aandacht voor een gezonde, natuurinclusieve en klimaatadaptieve stedelijke leefomgeving, ontwikkelen verschillende partijen instrumenten om inzichtelijk te maken op welke wijze zo'n omgeving tot stand komt. Vanuit een breder overzicht kijken we op dit moment naar twee instrumenten om in pilots verder op te pakken: 1. NL Greenlabel (integrale aanpak voor ontwerp, realisatie en beheer) 2. Het concept Positieve gezondheid en leefomgeving (samen met GGD-en).

### *Gebiedsgerichte (integrale) pilots.*

- Om te kijken op welke wijze wij met partners, zoals gemeenten, GGD en RIVM samen kunnen werken, willen we gebiedsgerichte pilots uitvoeren. Hier willen we leren op welke wijze we de provinciale opgaven kunnen koppelen aan de opgaven van andere partijen. Op dit moment verkennen we onder andere een pilot in Dordrecht. De gemeente Dordrecht wil een pilot ontwikkelen samen met de GGD en het RIVM in de wijk de Staart met gezondheid en een gezonde leefomgeving als belangrijk doel. Voor de provincie is dit gebied van belang in relatie tot natuur (Biesbosch), nabijheid van Chemours, een groene gezonde leefomgeving en klimaatadaptatie (toevluchtgebied). In samenwerking met inwoners en professionals worden nieuwe interventies in de leefomgeving gedaan in samenhang met een nieuw programma armoede en gezondheid. In samenwerking met het RIVM wordt de effectiviteit van maatregelen gemonitord om effectief gezondheidsbeleid in de leefomgeving ook in andere wijken en gemeenten mogelijk te maken.

### *Gezonde werkgever*

Door ons in te spannen voor een gezonde en veilige werkgever geven we invulling aan het "practice what you preach" principe. Wat we in de buitenwereld willen bereiken, doen we ook in

onze eigen organisatie. Door ons op de werkgever/werknemer te richten maken we kennis met de persoonlijke kant van gezondheid. We voeren twee soorten activiteiten uit, waarbij we nauw contact hebben met de opgave Vitale Huisvesting, wat één onderdeel is van gezond werkgeverschap.

- *De gezonde inrichting van gebouw C.* In de uitvraag voor de inrichting van gebouw C was het onderwerp gezondheid niet meegenomen. Met een werkgroep van de verschillende interne disciplines is een advies opgesteld om het gebouw gezonder in te richten.
  - *Gezond werkgeverschap.* Er is gestart met een inventarisatie naar wat verschillende afdelingen doen wat invloed heeft op de gezondheid van mensen. Daarna zullen we gaan kijken hoe we dit, met de ambitie om een gezonde werkgever te zijn, kunnen verbeteren. Door de huidige situatie is er veel aandacht voor gezondheid en de mogelijkheden om anders te werken.
-

## 8. Kennisuitwisseling en leerprocessen

Kern van het ontwikkelprogramma gezond en veilig is dat de provincie samen met partners leert op welke wijze we de leefomgeving zo kunnen inrichten dat deze de gezondheid en de veiligheid van de burgers ondersteunt. Omdat gezondheid een resultaat is van inspanningen van zo veel partijen – en uiteraard van de burgers zelf – kan niet één van de partijen daar alleen voor zorgen. De leerstrategie van het programma is dan ook dat we deze kennis samen met partners ontwikkelen en verspreiden. Bij alle activiteiten en projecten maken we steeds expliciet, welke kennis wie moet hebben of wat zal moeten leren. Deze kennis verzamelen we en brengen deze actief in bij trajecten waarbij we zijn betrokken.

Er is ook reeds veel kennis beschikbaar over de inrichting van een gezonde omgeving. Onder andere bij het RIVM<sup>12</sup>, Platform31, de GGD /GHOR, Veluweberaad<sup>13</sup>, ZonMw<sup>14</sup> als ook bij gemeenten en bij andere provincies. In de landelijke nota gezondheidsbeleid 2020-2024 is verdere kennisontwikkeling en verspreiding een belangrijk doel. Vanuit onze positie als middenbestuur zullen wij hier actief op aansluiten. Met name om een rol te spelen in het beter benutten van beschikbare kennis in concrete projecten op lokaal en regionaal niveau. Juist op een relatief nieuw terrein als een gezonde leefomgeving is daarbij veel winst te behalen.

Meer specifiek binnen Zuid-Holland zullen wij een aantal (kennis)netwerken en activiteiten starten om hier verder invulling aan te geven. De exacte invulling en vorm van de netwerken staat nog open.

### *Provinciaal netwerk gezondheid naar gemeenten/GGD-en*

Veel gemeenten zijn bezig vorm te geven aan de gezonde en veilige leefomgeving. In gesprekken met gemeenten komt naar voren dat zij het op prijs stellen over dit relatief nieuwe onderwerp met de provincie en onderling kennis uit te wisselen. Door het bouwen aan een netwerk met gemeenten kan het gedachtegoed rond positieve gezondheid verder worden ontwikkeld en is er voor de provincie ook een goede ingang om te zien waar vraaggericht pilots met meerwaarde gewenst zijn. Momenteel loopt een inventarisatie bij gemeenten voor de opzet van dit kennisnetwerk (najaar 2020 gereed).

### *Kennis & Innovatieconvenant (KIC)*

Het Rijk, kennisinstellingen en provincies hebben vorig jaar het Kennis & Innovatieconvenant (KIC) ondertekend. Daarin zit een aparte agenda (KIA) 'Gezondheid & Zorg'. Ambities die daarin staan hebben we gezamenlijk onderschreven. Momenteel is de provinciale betrokkenheid bij deze kennisagenda sterk economisch ingestoken. Vanuit de opgave Gezond en Veilig willen we hier ook vanuit inhoudelijke gezondheidsdoelen op aansluiten.

### *Trainingen gezond en veilig en de Omgevingswet.*

De Omgevingswet vraagt om een gezonde en veilige leefomgeving. In het kader van het trainingsprogramma van het programma Omgevingswet ontwikkelen we samen met het team Omgevingswet eendaagse trainingen voor ambtenaren van de verschillende bestuurlijke partners:

---

<sup>12</sup> Zie onder andere <https://www.rivm.nl/gezondeleefomgeving>

<sup>13</sup> Het Veluweberaad is geïnitieerd door I&W, VNG en IPO en een aantal grotere kennisinstellingen om onderling kennis uit te wisselen en waar mogelijk ook gezamenlijk onderzoek te programmeren. Binnen dit kennisnetwerk is de fysieke leefomgeving één van de centrale thema's.

<sup>14</sup> ZonMw is de Nederlandse organisatie voor gezondheidsonderzoek en zorginnovatie. ZonMw financiert gezondheidsonderzoek én stimuleert het gebruik van de ontwikkelde kennis – om daarmee de zorg en gezondheid te verbeteren.



één over een veilige leefomgeving en één over een gezonde leefomgeving. Cursisten leren hoe ze een gebied kunnen analyseren, hoe ze dit onderdeel kunnen maken van een visie en hoe ze hierover in hun gemeente met partners in gesprek kunnen gaan.

#### *Challenge rond gezondheid*

We zullen verkennen of een stimulerende challenge/wedstrijd t.a.v. een gezonde leefomgeving in Zuid-Holland een prikkel kan geven om succesvolle voorbeelden meer bekendheid te geven. Hiervoor zijn vele vormen denkbaar. Daarbij zal nauw worden samengewerkt met de opgave Sport en Recreatie gezien de relatie met het stimuleren van een bewegingsvriendelijk omgeving.

#### *Cyclus thema-gerichte netwerkbijeenkomsten*

Gezondheid is een breed begrip waar veel partijen en invalshoeken bij betrokken zijn. Om de verbinding tussen partijen te versterken willen we een cyclus thema-bijeenkomsten organiseren rond actuele en gevarieerde thema's die bijdragen aan een gezonde leefomgeving. Met steeds een breed palet aan deelnemers om kruisbestuiving tussen de invalshoeken te versterken. We willen deze bijeenkomsten in samenwerking met externe partijen organiseren.

## 9. Monitoring en onderzoek

### Monitoring

De monitoringsinstrumenten en scans voor een integrale benadering van gezondheid zijn nog sterk in ontwikkeling. Om te komen tot een praktijk waarin het gezondheidsbelang evenwichtig en expliciet meegenomen wordt, is er behoefte aan het ontwikkelen van een integraal afwegingskader. Er zijn reeds diverse methoden ontwikkeld/in ontwikkeling met dit doel. Denk aan de Quickscan gezonde leefomgeving, Gezondheids Risico Indicator, Beoordelingskader Gezondheid en Milieu, Woonzorgwijzer, Leidraad IRGC, Leefplekmeter, Omgevingswijzer, Instrument Ruimtelijke veiligheid, Atlas Leefomgeving. Op haar site heeft het RIVM een overzicht gegeven van de beschikbare instrumenten<sup>15</sup>. Vanuit Platform31 en Pharos wordt bij haar instrumentontwikkeling een sterk accent gelegd op het verkleinen van gezondheidsverschillen<sup>16</sup>.

Deze instrumenten zijn ieder op zich nog onvoldoende compleet. Het RIVM is daarom bezig met de ontwikkeling van een bredere monitor Gezonde Omgeving (GO-methodiek). Daarbij gaat het om een set kwalitatieve en kwantitatieve relaties tussen leefomgeving en gezondheid en een afwegingskader voor een gezonde leefomgeving. Dit instrument is sterk gericht op een gezond ontwerp van ruimtelijke plannen.

Bredere monitoringsinstrumenten en scans van een gezonde leefomgeving kunnen de ontwikkeling in de tijd van een gezonde leefomgeving aangeven. Daarnaast kan via een nulmeting een analyse worden gemaakt bij welke aspecten van de leefomgeving nog veel gezondheidswinst is te behalen. In meer kwalitatieve zin zijn de instrumenten daarbij als nuttige checklist of gespreksthemata te gebruiken. De monitoring zal er ook sterk op gericht zijn om te zien welke maatregelen werken en wat de kosten/baten ervan zijn. De beleidsinformatie hierover is nog onvoldoende. Ook het meer expliciet inbrengen van gezondheid bij MKBA's kan meer inzicht verschaffen.

Samen met het rijk en gemeenten zullen wij deze ontwikkelingen volgen en waar dit meerwaarde biedt ook participeren. Zo ligt er de wens van een aantal gemeenten en het RIVM om samen met de provincie bredere monitoringsinstrumenten verder te ontwikkelen en toe te passen. In de loop van komende jaren willen wij bezien of voor onze activiteiten één voorkeursinstrument is te selecteren, die ook te relateren is aan de algemene provinciale leefomgevingstoets en de staat van Zuid-Holland (in laatste gezondheid niet apart opgenomen).

### Onderzoek

Vanuit de opgave Gezond en Veilig zal geen aparte onderzoeksagenda worden opgezet. Er zal worden aangesloten op bredere provinciale onderzoeksagenda's. Daarbij zullen onderzoeksvragen worden ingebracht bij de volgende programma's:

- Programma digitale transformatie
- Agenda Toekomstverkenningen
- Beleidsinformatie Maatschappelijke Ontwikkelingen

---

<sup>15</sup> <https://www.gezondeleefomgeving.nl/instrumenten>

<sup>16</sup> <https://www.gezondin.nu/kennisbank/inspiratie-en-werkboek-gezondheid-en-ruimte/>

## 10. Voorstellen omgevingsbeleid

### I. Voorstellen voor mogelijke aanpassingen in de beleidsbeslissing over gezond en veilig

Op grond van deze startnotitie denken wij nu aan de volgende aanpassingen in de beleidsbeslissingen in het provinciale omgevingsbeleid.

De huidige beleidsbeslissing gezonde leefomgeving is geformuleerd op basis van de Visie Rijke Groenblauwe Leefomgeving en is primair gericht op de relatie tussen groen en gezondheid. Op basis van het coalitieakkoord en de uitwerking in deze startnotitie willen we deze beleidsbeslissing aanvullen. Het cursieve deel is de aanvulling t.o.v. de huidige tekst.

#### **Beleidsbeslissing gezonde en veilige leefomgeving**

**Beleidskeuze:** *de provincie wil zorgen voor een gezonde en veilige leefomgeving. Een omgeving die inwoners als prettig ervaren, uitnodigt tot gezond gedrag en beschermt tegen negatieve invloeden, zoals luchtvervuiling, bodemverontreiniging, veiligheidsrisico's, geluid, wateroverlast en hittestress. Naast het beschermen willen wij een duidelijke verbetering van de huidige leefomgeving bevorderen door de leefomgeving ook op gezond gedrag in te richten. In al ons beleid geven we aandacht aan gezondheid en veiligheid. Wij verbinden daarbij het fysieke en sociale domein.*

- *De provincie streeft daarbij naar het voorkomen en verminderen van o.a. stress-gerelateerde ziektes door het aanbieden van verschillende soorten groen (bos, park en recreatieterreinen) voor sportieve en recreatieve inspanning en ontspanning. Samen met partners zetten we hiermee in op verhoging van de levensverwachting in verschillende wijken*
- *De provincie streeft er naar de ecosysteemdiensten, zoals verkoeling, versterken immuunsysteem en natuurlijke plaagregulatie, die de natuur ons biedt ten volle te benutten ten behoeve van onze gezondheid*
- *Bij het beschermen tegen negatieve milieuaspecten zullen wij de VTH-instrumenten krachtig inzetten om bestaande grenswaarden te bewaken, maar daarnaast streven wij naar een milieukwaliteit waarbij er een zo gering mogelijk negatief effect is op de gezondheid en veiligheid*
- *Bij onze economische, ruimtelijke en mobiliteitsplannen zullen wij de aspecten gezond en veilig expliciet betrekken. Hiervoor zullen wij samen met gemeenten richtlijnen ontwikkelen (o.a. voor planprocessen) en een stimulerende en faciliterende rol oppakken naar gemeenten en maatschappelijke partijen*
- *Samen met de kennisinstellingen in Zuid-Holland en de reguliere gezondheidszorg willen wij via innovatie de positieve effecten van de leefomgeving op de gezondheid versterken en beter in beeld brengen*
- *Bij de aandacht voor gezondheid hebben wij extra aandacht voor kwetsbare groepen en wijken met een gezondheidsachterstand.*

### II. Voorgestelde mogelijke aanpassingen in overige beleidsbeslissingen relevant voor gezondheid

Een effect op de gezondheid speelt bij ongeveer de helft van de huidige 75 beleidsbeslissingen een duidelijke rol. Via die beleidsbeslissingen wordt mede invulling gegeven aan een gezonde leefomgeving in Zuid-Holland.

Aanpassing van de aan gezond en veilig gerelateerde beleidsbeslissingen achten wij niet nodig, gezien de voorgestelde nieuwe beleidsbeslissing aangeeft dat we in al ons beleid gezond en veilig een plek geven.

## 11. Tijdpad en budget

### Tijdpad

Op basis van de bespreking van de startnotitie zal in de eerste helft van 2021 een beleidsmodule Gezond en Veilig worden opgesteld voor vaststelling in PS.

De activiteiten vanuit de opgave zoals beschreven in de paragrafen 7, 8 en 9 zijn nog in ontwikkeling en zullen in overleg met externe partijen verder vorm worden gegeven. Over de voortgang van de activiteiten zal medio 2022 een midterm-rapportage naar PS worden gestuurd.

### Budget

Voor de stimulerende en coördinerende rol bij de opgave Gezond en Veilig is in 2021 en 2022 een budget beschikbaar van € 1.1 miljoen en in 2023 € 0.9 miljoen. Dit budget zal worden ingezet voor aanvullende activiteiten bij bestaande trajecten (intern en extern) en pilots om het aspect gezond en veilig daarbij concreet in te vullen. Daarmee kan een forse stimulans worden gegeven aan een veilige en gezonde leefomgeving in Zuid-Holland. Daarnaast wordt een deel van het budget ingezet voor kennisontwikkeling en onderzoek, communicatie, participatie en ondersteuning van activiteiten met maatschappelijke partijen. De inzet van het budget zal door de keuze van het mee-koppelen voor een deel afhankelijk zijn van de mogelijkheden en timing vanuit interne en externe partijen in de provincie.

## Bijlage 1 Gebruikte bronnen

Elke dag beter, Zuid-Holland, Coalitieakkoord 2019-2023

<https://www.zuid-holland.nl/overons/coalitieakkoord-elke-dag-beter-zuid-holland/>

Gezond Zuid-Holland 2040, Posad/ TNO, 2018 ((toekomstagenda onderzoek)

<https://www.zuid-holland.nl/onderwerpen/omgevingswet/gezonde-leefomgeving/>

Inventarisatie gezonde leefomgeving Zuid-Holland (TG), december 2018.

(input voor sessie met PS op 12 dec 2018 en onderdeel van de verkenning)

<https://www.zuid-holland.nl/publish/pages/22925/inventarisatiegezondeleefomgeving.pdf>

Verkenning gezonde leefomgeving Zuid-Holland, Provincie Zuid-Holland/ TG, maart 2019

[https://www.zuid-holland.nl/publish/pages/23032/verkenning\\_gezonde\\_leefomgevingzuid-hollandbeschermbestandenenvandegezondeleefomgeving.pdf](https://www.zuid-holland.nl/publish/pages/23032/verkenning_gezonde_leefomgevingzuid-hollandbeschermbestandenenvandegezondeleefomgeving.pdf)

Stad als gezonde habitat, RLI [https://www.rli.nl/sites/default/files/de\\_stad\\_als\\_gezonde\\_habitat\\_def.pdf](https://www.rli.nl/sites/default/files/de_stad_als_gezonde_habitat_def.pdf)

Volksgezondheid Toekomst Verkenning (VTV), Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM), vierjaarlijks , 2018

[https://www.vtv2018.nl/sites/default/files/2018-08/112810\\_010513\\_VTV\\_kernboodschappen\\_TG3\\_1.pdf](https://www.vtv2018.nl/sites/default/files/2018-08/112810_010513_VTV_kernboodschappen_TG3_1.pdf)

Landelijke nota gezondheidsbeleid 2020-2024

<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2020/02/29/gezondheid-breed-op-de-agenda>

<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2020/05/25/kamerbrief-bij-landelijke-nota-gezondheidsbeleid-2020-2024>

Nationaal Preventieakkoord (2018), <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/gezondheid-en-preventie/nationaal-preventieakkoord>

Wet publieke gezondheid (Wpg) <https://wetten.overheid.nl/BWBR0024705/2020-07-01#HoofdstukIII>

<https://www.loketgezondleven.nl/integraal-werken/wettelijk-en-beleidskader-publieke-gezondheid>

Provincies werken (ook) aan gezondheid, adviesrapport BRO

<http://idms/otcs/llisapi.dll/open/PZH-2020-746389958>

Kernwaarden gezondheid GGD GHOR (procesinstrument) Uitgewerkt in praatplaten.

<https://www.gezondeleefomgeving.nl/sites/default/files/2020-06/Factsheet%20GGD%20Kernwaarden%20voor%20een%20gezonde%20leefomgeving%20V2.pdf>

Inspiratie- en werkboek gezondheid en ruimte, Pharos/ Platform 31, april 2018.

<https://www.gezondin.nu/kennisbank/inspiratie-en-werkboek-gezondheid-en-ruimte/>  
[www.gezondin.nu](http://www.gezondin.nu)

## **Bijlage 2 Passages Coalitieakkoorden Provincies t.a.v. gezondheid**

Uit: 'Provincies werken (ook) aan gezondheid, adviesrapport BRO, november 2019

### ***Gelderland: Samen voor Gelderland***

Centraal staat: creëren van een gezonde leefomgeving. Waarbij de overheid als beschermer optreedt. "Gezondheid gaat voor onze ruimtelijke besluiten een expliciet toetsingskader vormen. De GGD is daarbij een gewaardeerde partner. Dit moet leiden tot plannen waarin het aspect gezondheid integraal is meegenomen. De implementatie kan per regio verschillen. Als gemeenten ons hierom verzoeken ondersteunen we op gemeentelijk niveau." Daarnaast werken aan gezondheid via thema's als economie, landbouw, natuur & groen, mobiliteit, sport, wonen

### ***Limburg: Vernieuwend verbinden***

Heeft een sociale agenda. De provincie stelt voor om op verschillende wijzen te werken aan mentale en fysieke gezondheid. Ambitie: 1e positief gezonde provincie! Daarnaast werken aan gezondheid via thema's als economie, landbouw, natuur & groen, mobiliteit, sport, wonen

### ***Overijssel: Overijssel werkt***

Gesteld wordt: Een gezonde en veilige leefomgeving is essentieel voor de leefbaarheid. Werken aan gezondheid wordt gekoppeld aan andere thema's zoals sport, natuur, landbouw, economie, mobiliteit en milieu. Recent is gestart met de herziening van de Omgevingsvisie op basis van o.a. de ambities coalitieakkoord, met aanvulling van een vierde rode draad: gezondheid. Deze herziening moet plaatsvinden via betrokkenheid uit de samenleving en PS.

### ***Utrecht: Nieuwe energie voor Utrecht***

Ambitie: een gezonde, groene, duurzame en aantrekkelijke provincie. "Gezondheid staat centraal in ons omgevingsbeleid, in gebiedsontwikkelingen en in mobiliteitsbeleid." "De WHO-normen voor lucht en geluid hanteren we daarbij als streefwaarden." Programma gezonde leefomgeving wordt geïntensiveerd, o.a. inzetten op gezond gedrag. Daarnaast werken aan gezondheid via thema's als economie, landbouw, natuur & groen, mobiliteit, sport, wonen

### ***Noord-Brabant: Kiezen voor kwaliteit***

Ambitie: 'Brabant gezonder, mooier en sterker'. Tweedeling samenleving wordt gesignaleerd. Aan de slag met sociale strategie. "Gezondheid is geen taak van de provincie. Wel is 50% gezondheidsbeleving afhankelijk van omgevingsfactoren die we wel kunnen beïnvloeden. Daarom bewaken we dat de gezondheid wordt meegewogen in ons beleid en bij de uitvoering van onze taken." "We gaan mensen uitdagen en faciliteren gezonder te leven". Daarnaast: werken aan gezondheid via thema's als economie, landbouw, natuur & groen, mobiliteit, sport, wonen

### ***Zeeland: Samen verschil maken'***

"Het werkveld 'gezonde en veilige leefomgeving' is bij uitstek een gebied waar de primaire verantwoordelijkheid meestal bij gemeenten ligt, maar waar wij als provincie vanuit onze kerntaken wel een bijdrage kunnen leveren." "Als provincie kunnen we een ondersteunende, en desgevraagd verbindende rol spelen en faciliteren we samenwerking waar mogelijk, bijvoorbeeld bij initiatieven in sociaal en zorgdomein." Daarnaast: werken aan gezondheid via thema's als economie, landbouw, natuur & groen, mobiliteit, sport, wonen.

### ***Zuid-Holland: Elke dag beter***

Is een apart thema 'gezond en veilig'. "Provincie heeft oog voor de toenemende gezondheidsverschillen en draagt bij aan vermindering daarvan". Daar voelt de provincie Zuid-Holland zich vanuit haar rollen en taken verantwoordelijk voor." Samenwerking met OD's gezocht. Daarnaast: werken aan gezondheid via thema's als economie, landbouw, natuur & groen, mobiliteit, sport, wonen.

### ***Noord-Holland: Duurzaam doorpakken***

"Het bevorderen van een gezonde leefomgeving vraagt om een programmatische aanpak en een financiële impuls in de vorm van een Leefbaarheidsfonds. Ons huidige milieubeleid krijgt een plaats in dit programma, met speciale aandacht voor de problematiek rond zeer zorgwekkende stoffen en verbetering van de luchtkwaliteit conform het Schone Lucht Akkoord. Wij zien erop toe dat de Europese en landelijke normen gehandhaafd worden. Hiertoe intensiveren wij de bestaande monitoring en handhaving. Wij leggen geen bovenwettelijke normen op. Wel gaan we met betrokken partijen in gesprek om te verkennen waar de WHO-normen, die wettelijk verplicht worden in 2050, versneld kunnen worden gerealiseerd. Hierbij maken we gebruik van innovaties en de betrokkenheid van bewoners." Daarnaast: werken aan gezondheid via thema's als economie, landbouw, natuur & groen, mobiliteit, sport, wonen.

### ***Flevoland: Ruimte voor de toekomst***

Gezondheid is een apart thema onder 'krachtige samenleving' "We willen samen met onze partners bijdragen aan een gezonde, veilige en welvarende samenleving. Via sport, positieve gezondheid, cultuur en erfgoed stimuleren we (sport)verenigingen en (zorg)instellingen verbinding in de samenleving te organiseren." "De Krachtige Samenleving raakt veel kerntaken van de provincie, maar is een domein dat vooral bij het Rijk en de gemeenten is belegd. De provincie kan hierbij faciliteren, verbinden en versterken vanuit de gedachte dat sociale, economische en fysieke omgeving hand in hand gaan." Aandachtspunt preventie: overgewicht, een ongezonde leefstijl en beweegarmoede vormen gezondheidsrisico's die in Flevoland relatief groot zijn. Gerichte preventieprogramma's, bewustzijns campagnes en monitoring. Daarnaast: werken aan gezondheid via thema's als economie, landbouw, natuur & groen, mobiliteit, sport, wonen.

### ***Groningen: Verbinden, versterken, vernieuwen***

Werken aan gezonde leefomgeving is vooral gekoppeld aan de verschillende thema's, zoals landbouw, economie, wonen, milieu, mobiliteit, maar ook welzijn en gezond oud worden.

### ***Friesland: Geluk op 1***

Beoogt een innovatie in aanpak: "Wij willen met Fryslân de mogelijkheden verkennen of elementen uit de 'Blue zone' aanpak passen bij Fryslân en kunnen helpen om de genoemde knelpunten te verminderen. Een Blue zone is een gebied waar mensen bovengemiddeld gezond en vitaal oud worden, onder meer door onderlinge verbondenheid. Onze rol daarbij zien we als partijen bij elkaar brengen en verbinden of een campagne meefinancieren. Daarnaast: werken aan gezondheid via thema's als economie, landbouw, natuur & groen, mobiliteit, sport, wonen.

### ***Drenthe: Mooi voor elkaar***

Opgenomen in een apart thema: gelukkig, gezond en veilig. Provincie werkt aan inclusieve samenleving. Inzet via thema's als sport, cultuur, milieu, mobiliteit, goede zorg. De provincie ondersteunt innovaties en experimenten o.a. rondom positieve gezondheid. Daarnaast: werken aan gezondheid via thema's mobiliteit, natuur, woningbouw, energie, milieu, sport, duurzame landbouw.

## Bijlage 3 Overzicht provinciale nota's en programma's met directe relatie naar G&V

<b>Milieu</b>	Uitvoeringsprogramma Schone luchtakkoord
	Actieplan geluid
	Uitvoeringsprogramma EV
	Programma Bodem
	Nota VTH
<b>Recreatie en Sport</b>	Startnotitie Sport en recreatie
<b>Klimaat</b>	Deltaplan Ruimtelijke adaptatie (DPRA)
	Convenant klimaatadaptief bouwen
<b>Bereikbaarheid</b>	Fietsbeleid, Samen verder fietsen
	Programma mobiliteit
<b>Schone energie</b>	Energieagenda Watt Anders 2016-2020-2050
<b>Een concurrerend ZH</b>	Lifestile4Health, Leiden Bio Science Park
	Innovatieprogramma Zorgtechnologie
	Innovatieprogramma Duurzame Landbouw
	Feeding and greening the megacities (Greenports 3.0)
	Bedrijventerreinen-strategie
	Startnotitie Cultureel erfgoed
<b>Versterken natuur</b>	Programma Natuur
	Uitvoeringsprogramma Rijke Groenblauwe Leefomgeving
<b>Sterke steden en dorpen</b>	Verstedelijkingsakkoord
	Vitale dorpen en kernen
<b>Organisatie/werkgever</b>	Visie vitale huisvesting
	Ontwerpprogramma Gebouw C